

Péče o dítě mimo rodinu v současnosti

Doc. MUDr. Lubomír Kukla, CSc.

Náhradní rodinná péče

- **Je forma péče o dítě, které nemůže být z nejrůznějších důvodů vychovááno ve vlastní rodině. Dítě je vychovááno náhradními rodiči nebo pěstouny v prostředí, které se nejvíce blíží přirozené rodině.**

Náhradní výchovná péče

Je péče o dítě, které nemůže:

- **být vychovááno ve vlastní rodině**
- **být z nejrůznějších důvodů osvojeno náhradní rodinou**
- **být v pěstounské péči**

Náhradní rodinná péče

Má optimálním způsobem zajistit potřeby dětí:

- kde **se nezdařila sanace** vlastní biologické rodiny
- **u dětí opuštěných**
- **u dětí nalezených**
- **u dětí osiřelých**

Má optimálním způsobem zajistit potřeby dětí:

- kde se rodiče o děti **nemohou** starat
- kde se rodiče **neumějí** o děti starat
- kde se rodiče o děti **nechtějí** starat

Děti týrají, zanedbávají, zneužívají

Co se od NRP očekává, resp. co má dítěti přinášet?

- **Stabilní prostředí** – pocit domova, identifikaci s rodinným prostředím
- **Stabilní vychovatele** – citové pouto, vazbu trvalého charakteru, uspokojení fyzických, psychických a sociálních potřeb dítěte
- **Stabilní postavení** v heterogenní skupině – osvojení si určitých rolí a postojů

Formy NRP:

- dítě je svěřeno do:

1) péče jiné fyzické osoby – většinou krátkodobě

2) pěstounská péče

3) adopce

4) mezinárodní adopce

5) poručenství a opatrovnictví

PĚSTOUNSKÁ PÉČE (PP)

- **Individuální** - cizí osoby
 - příbuzní
- **Kolektivní** - SOS dětské vesničky
 - zvláštní zařízení pro výkon
PP

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče - Formy

- **Klasická** – biologičtí rodiče mohou dítě navštěvovat.

V případě obtížného styku soud:

- A) **pozastaví výkon** rodičovské zodpovědnosti (**RZ**)
- B) **omezí RZ**
- C) **zbaví RZ** – biol. rodiče nemohou dítě navštěvovat

Individuální PP - 1- 4 děti optimálně

- menší podíl státu
- cizí osoby/příbuzní

Pěstounská péče - Formy

- **Zvláštní zařízení pro výkon PP**

(statut - minimálně 4 děti v péči)

Vyšší podíl státní správy - materiálně
- finančně

- **SOS dětské vesničky**

- **mateřský princip = žena**

Přebírá do péče skupinu dětí, má přidělený rodinný domek

- **mužský princip = muž**

Profesionál, vedoucí vesničky

- **teta = pomáhá s provozem rodiny**

Vaření, úklid....

Pěstounská péče - PP

- **Končí zletilostí**
- **Může být kdykoliv zrušena**
- **Svazek vzniklý na základě soudního rozhodnutí**
- **Nezískávají práva rodičů a dětí, spravují běžné záležitosti**
- **Je placená**

Děti do Pěstounské péče

- Děti s těžším zdravotním rizikem či handicapem, s nejistou či nepříznivou prognózou
- Děti s těžším sociálním rizikem či handicapem v RA (etylismus, psychiatrie)
- Starší děti a sourozenecké skupiny
- Děti, jež se z právního hlediska nemohou uvolnit pro osvojení

MOTIVACE – snaha pomoci dětem, jež to potřebují

!! STABILITA a ZRALOST žadatelů je NUTNÁ !!

Pěstounská péče - Dávky

- **Příspěvek při převzetí** – nákup věcí pro dítě
- Příspěvek na úhradu potřeb dítěte
- Příspěvek při ukončení pěstounské péče
- Odměna pěstouna
- Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla

Odměna pěstouna

|

- Nárok na tuto odměnu má osoba pečující a podle novely zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí také osoba, která je v evidenci.
- Podle §47k se odměna pěstouna pro účely zákonů upravující daně z příjmů, pojistné na sociální zabezpečení, pojistné na úrazové pojištění a pojistné na všeobecné zdravotní pojištění, považuje za příjem ze závislé činnosti.

ADOPCE

- adresný souhlas (konkrétní žadatelé)
- blanketový souhlas (nekonkrétní)

Osvojení

- **Intimní forma NRP**
- **Pravomocným rozhodnutím soudu svazek definován jako svazek osob, který nabývá práva a povinnosti jako rodina (rodiče a děti)**
- **Zanikají veškeré povinnosti a práva biologických rodičů**
- **V rodném listě dítěte jsou uvedeni adoptivní rodiče**

Algoritmus NRP

DÍTĚ:

- **Právní uvolnění**
- **Vyšetření**
- **Prognóza**
- **Doporučená forma NRP**

Právně volné dítě

Dítě do osvojení – musí být právně volné !!!

- **Souhlas**
- **Opravdový nezáměr (i opakovaně prověřovaný)**
- **Zbavení rodičovské zodpovědnosti**
- **Rodiče zemřeli**

Podmínky pro osvojení dítěte

- **Právně volné dítě**
- **Psychomotorický vývoj MV**
- **Zdravotní stav**
- **Anamnéza: rodinná, sociální, osobní**

Zdravotní stav dítěte

Pokud je možné získat informace o:

- **Zdravotním stavu sourozenců, biologických rodičů, prarodičů**
- **Sociální úrovni biologické rodiny**
- **Intelektuální úrovni biologických rodičů**

Zdravotní stav dítěte

OBLIGATORNĚ

- **Pediatrické vyšetření**
- **Neurologické a neurologické vývojové vyšetření**
- **Psychologické vývojové vyšetření**
- **Genetika**
- **Screening**
- **Infekce (panel hepatitid, pohlavní choroby, HIV)**
- **Vyšetření fyzioterapeutem**

Zdravotní stav dítěte

FAKULTATIVNĚ

A) Pediatr

- Sono CNS, břicha
- Kardiologie
- Oční (fundus, visus...)
- Rozšířené VVM vyš. U rizikových dětí
(riziková OA, RA, PMV)
- Další specializovaná vyš. dle závažnosti rizik a projevů u konkrétního dítěte

B) Neurolog

- EEG
- CT, MR
- Další specializovaná vyšetření dle stavu

Algoritmus NRP - Žadatelé

- **Žádost**
- **Přípravný kurz**
- **Zážitkové kurzy včetně psychologického vyšetření**
- **Posouzení posudkovým lékařem**
- **Rozhodnutí o zařazení do evidence vhodných osvojitelů či pěstounů**

Algoritmus NRP – Přípravné kurzy potenciálních osvojitelů, pěstounů

CÍL:

- sebereflexe
- sebepoznání
- prevence neúspěšných NRP

- Teoretická část
- Praktická část
- Individuální prohlídka (2-3 páry)

- Výsledek:
JSEM SCHOPEN PŘIJMOUT „CIZÍ“ DÍTĚ

Možnosti další spolupráce s adoptivními rodiči

- **Individuální forma pomoci, spolupráce**
- **Samostatné kluby (skupiny) adoptivních rodičů**
- **Setkání 3-4 x ročně na půdě domovského zařízení**

Mezinárodní adopce

- Jde o formu náhradní rodinné péče, která je možným řešením situace, kdy se pro dítě nedaří najít rodinu u nás.
- V České republice je za mezinárodní adopci zodpovědný **Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí** v Brně, který mezinárodní adopci zprostředkovává. Byl zřízen ustanovením § 3 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, je správním úřadem s celostátní působností a je podřízen MPSV ČR.

- V Haagské úmluvě jsou konkrétně vymezeny podmínky, které musí být ve všech členských státech dodrženy a celý postup při vyřizování žádosti a následného rozhodování.
- Podmínky pro mezinárodní osvojení jsou stejné jako pro osvojení na území České republiky. Přibývá pouze podmínka subsidiarity. To znamená, že orgány jsou povinny přednostně zajistit osvojení na území našeho státu (resp. státu, kde má dítě trvalý pobyt) a teprve není-li možné najít pro něho vhodnou rodinu, hledá se mu rodina v cizím státě.

- Úmluva dále stanovuje postup při osvojování dítěte do zahraničí.
- Zajišťuje ochranu dětí při zprostředkování osvojení, transparentnost celého procesu a vylučuje možnost obchodování s dětmi. Určuje povinnosti a kompetence, definuje právo dítěte na přednostní osvojení v zemi původu, zaručuje anonymitu rodičů a vylučuje veškeré zisky z adopcí.
- Své zahraniční partnery Úřad prověřuje a je s nimi v úzkém kontaktu, což umožňuje spolehlivě chránit zájmy dítěte a osvojitelům zaručuje kvalitu informací o dítěti a jeho životní situaci.
- Počet žádostí cizinců o naše děti stoupá (oblíbené destinace – Dánsko, Švédsko, Německo, Itálie, Španělsko apod.)

Hodnocení NRP

A) Úspěšnost

B) Neúspěšnost

- **Nezpracované téma**
- **Zamlčení pravdy dítěti**
- **Věk dítěte, věk rodičů**
- **1 dítě v rodině (žádní sourozenci)**
- **Nevhodní rodiče (egoismus, neurotizace – nutno doporučit jiné řešení jejich situace, dále je odborně doprovázet, ale jiným směrem než NRP)**
- **Širší rodina dítě nepřijímá, není informována**
- **Neuvážená adopce**

MOTTO:

„Vyrostl z něho vzteklý člověk, který nevěděl, kde se v něm vzaly jeho pocity!“

Východiskem je:

- **Naslouchat**
- **Porozumět**
- **Mít rád**
- **Být laskavý, ale důsledný**

Poručenství

- *„Není-li tu žádný z rodičů, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, soud jmenuje dítěti poručníka. Ten má vůči dítěti zásadně všechny povinnosti a práva jako rodič, ale nemá k dítěti vyživovací povinnosti. S ohledem na osobu poručníka nebo poměry dítěte, jako i na to, z jakého důvodu rodiče nemají všechny povinnosti a práva, může být výjimečně okruh povinností a práv poručníka vymezen jinak (NOZ, § 928).“*

Opatrovnictví

- *„Soud jmenuje dítěti opatrovníka, hrozí-li střet zájmů dítěte na straně jedné a jiné osoby na straně druhé, nehájí-li zákonný zástupce dostatečně zájmy dítěte, nebo je-li toho v zájmu dítěte zapotřebí z jiného důvodu, anebo stanoví-li tak zákon. Jmenovaný opatrovník má právo podat návrh na zahájení řízení vždy, je-li z hlediska zájmu dítěte zapotřebí, aby soud nebo jiný orgán veřejné moci v záležitosti dítěte rozhodl (NOZ, § 943).“*

Co nového přináší novela zákona o sociálně - právní ochraně č. 359/1999 Sb. od 1. ledna 2013.

- **Předním hlediskem sociálně-právní ochrany se nově stává vedle zájmu a blaha dítěte také ochrana rodičovství, rodiny, práva na rodičovskou výchovu a péči s ohledem na širší sociální prostředí.**

Stanovuje závazné postupy pro činnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) a dalších účastníků systému:

- ukládá OSPOD nést odpovědnost za řízení případu, koordinovat činnosti subjektů se vztahem k ochraně práv dítěte
- pověřuje OSPOD pravidelným vyhodnocováním práce s rodinou
- pověřuje OSPOD, vytvářením individuálních plánů ochrany dítěte, objednáváním a zajišťováním služeb, pořádáním případových konferencí

- upravuje kuratelů péče o děti vyžadující zvýšenou pozornost (výchovní opatření musí být v souladu se zájmem dítěte, pokud bude dítě umístěno v ústavu, pak co nejbliže rodičům, nebo osobám jemu blízkým)
- klade důraz na potřebu dítěte vyrůstat v rodinném prostředí s cílem postupného utlumení ústavní péče (pokud bude dítě umístěno v ústavní péči, pak jen na dobu nezbytně nutnou, soud ve svém rozhodnutí označí konkrétní ústavní zařízení, do kterého má být dítě umístěno, každé 3 měsíce bude situace dítěte znovu vyhodnocena)
- upravuje podmínky v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP) – stanovení nových povinností
- přináší zkvalitnění práce s biologickou rodinou (prevence sociálního osiření)

Zavádí standardy kvality práce a nastavuje minimální rámec činnosti pro všechny subjekty v systému

- Standardy jsou souborem kritérií, jejichž prostřednictvím je určena úroveň kvality poskytované sociálně-právní ochrany při postupu orgánů SPO ve vztahu k dětem, rodičům a jiným osobám odpovědným za výchovu

Přináší rozvoj náhradní rodinné péče a celkově zvyšuje podporu pěstounské péče

- přináší kvalitnější hmotné zabezpečení pěstounské péče na přechodnou dobu
- přináší zvýšení odměn pěstounů
- **přináší diferenciaci příbuzenské pěstounské péče prarodičů v oblasti hmotného zabezpečení**

- převádí pěstounské dávky ze systému státní sociální podpory
- přináší změnu způsobu příprav pěstounů
- vytváří podmínky pro zřízení podpůrných a odlehčovacích služeb pro nové a stávající pěstounské rodiny
- ruší zařízení pro výkon pěstounské péče
- přináší změny v systému svěřování dětí do náhradní rodinné péče (nově přednost příbuzný či osoba dítěti, nebo rodině blízká)

- ruší centrální evidenci dětí a žadatelů na MPSV a zároveň posiluje kontrolní činnost MPSV
- přináší změny ve lhůtách při postupování dokumentace žadatelů a dětí do evidence krajů a ÚMPOD
- stanovuje nové povinnosti úřadů i pověřených organizací v souvislosti se zprostředkováním NRP
- upravuje kontrolu a inspekci poskytování SPO (MPSV a ÚP)
- zavádí nové pojmy: osoby pečující a osoby v evidenci
- nový orgánem SPO se stává Úřad práce

Další důležitá ustanovení z oblasti náhradní rodinné péče:

- **Úprava pěstounské péče na přechodnou dobu (max. 1 roku, výjimka při přijetí sourozenců)**
- **Úprava práv a povinností pro osoby pečující (pěstouny a poručníky) a osoby v evidenci (pěstouny na přechodnou dobu)**

Právo na:

- 1) poskytování trvalé nebo dočasné pomoci při zajištění osobní péče o svěřené děti (při vyřizování nezbytných osobních záležitostí, při ošetřování osoby blízké, dočasné pracovní neschopnosti, narození dítěte, úmrtí osoby blízké)
- 2) právo na poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené děti v rozsahu alespoň 14 dní v kalendářním roce u dětí starších dvou let
- 3) právo na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci alespoň jednou za 6 měsíců
- 4) právo na zprostředkování nebo zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti
- 5) právo na pomoc a asistenci při kontaktu s biologickou rodinou a zajištění vhodného prostoru

Povinnosti:

- 1) zvyšovat si kvalifikaci a dovednosti v oblasti péče o dítě v rozsahu 24 hod za 1 rok
- 2) umožnit sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče a spolupracovat se zaměstnancem pověřeným sledováním vývoje dětí
- 3) v souladu s individuálním plánem udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami jemu blízkými, zejména rodiči, umožnit styk rodičů s dítětem, pokud soud rozhodnutím nestanoví jinak.

Co je to pěstounská péče na přechodnou dobu?

- Další z forem náhradní rodinné péče je pěstounská péče na přechodnou dobu (PPPD). Soud může na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám, které jsou podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí zařazeny do **evidence osob vhodných k výkonu pěstounské péče po přechodnou dobu**, a to na dobu,
- po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat.
- **Kdy se předpokládá, že se pro dítě najde vhodný adoptivní rodič**
- **Dále upřesňuje hlava II NOZ.**

- Bylo-li dítě svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu, je soud povinen nejméně jednou za 3 měsíce přezkoumat, zda trvají důvody pro svěřením dítěte do pěstounské péče. Za tím účelem si vyžaduje zejména zprávy příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Soud rozhodne o výchově dítěte vždy, odpadnou-li důvody, pro které bylo dítě svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu.

Kdo je to „osoba v evidenci“?

- Osobou v evidenci je fyzická osoba, která je vedena v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu, tj. pěstoun na přechodnou dobu.

Kdo rozhoduje o svěření dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu?

- Rozhoduje soud na návrh OSPOD.
- Dítě je možno svěřit jen osobám, které jsou vedeny v evidenci osob vhodných k výkonu pěstounské péče po přechodnou dobu.
- Nově lze u všech případů, kdy je dítě vhodné umístit do PPPD, umístit dítě do rodiny formou předběžného opatření (tedy rozhodnutím soudu, kdy má soud povinnost rozhodnout o předběžném opatření do 1 dne od podání návrhu).

Zahájení a zrušení pěstounské péče na přechodnou dobu

- Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu nebo též na základě předběžného opatření. **Pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat nejdéle jeden rok.** To neplatí, pokud jsou do pěstounské péče téhož pěstouna svěřeni sourozenci dítěte, kteří byli do této péče svěřeni později, ne však na dobu delší, než jeden rok od svěření posledního ze sourozenců.

Související právní úpravy

- Prováděcí vyhláška k zákonu o sociálně-právní ochraně dětí (č. 473/ 2012 Sb.)
- Účinnost od 1. ledna 2013
- •
- Novela zákona č. 109/2002 Sb. O výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních (č. 333/ 2012 Sb.)
- (Účinnost od 1. listopadu 2012)
- •
- Zákon o mediaci 202/ 2012 Sb.
- (Účinnost od 1. září 2012)
- •
- Nový občanský zákoník (89/ 2012 Sb.)
- A změnový zákon k občanskému zákoníku
- (Účinnost od 1. ledna 2014)
- •